

12. Pro rehulyuvannya diyal'nosti bankiv Ukrayiny [Elektronnyy resurs]: instruktsiya, zatverdzhena postanovoyu Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrayiny vid 28.08.2001 #368. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG6032.html.

13. Ukraynskye banky v Davose nazvaly khudshymy v myre [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: <http://politrada.com/news/ukrainskie-banki-v-davose-nazvali-khudshimi-v-mire>.

14. Kovalenko V.V. Problemy kapitalizatsiyi ta kontsentratsiyi kapitalu v bankivs'kiy sferi / V. V. Kovalenko // Visnyk Ukrayins'koyi akademiyi bankivs'koyi spravy. – 2006. – # 1. – S. 49-54.

Рецензент: Коваленко В.В., д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет

8.04.2016

УДК 37 : 33 : 93/94

Голубка Михайло

ДІЯЛЬНІСТЬ РЕВІЗІЙНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

У статті проаналізовано динаміку розвитку Ревізійного союзу українських кооперативів, в тому числі кількість кооперативних одиниць, що формували його структуру, чисельність членства. Досліджено організаційно-функціональну структуру союзу. Систематизовано основні напрямки діяльності з розподілом на організаційне, ревізійне, координаційне, видавниче, науково-інформаційне та освітньо-просвітницький. Розглянуто прикладні аспекти освітньо-просвітницької діяльності союзу з обґрунтуванням ідеологічної та практичної значущості для формування економічної освіти українського населення.

Ключові слова: ревізійний союз українських кооперативів, кооперативний рух, економічна освіта, професійне шкільництво, кооперативні курси.

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РЕВИЗИОННОГО СОЮЗА УКРАИНСКИХ
КООПЕРАТИВОВ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА
ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ**

В статье проанализирована динамика развития Ревизионного союза украинских кооперативов, в том числе количество кооперативных единиц, формировавших его структуру, численность членства. Исследовано организационно-функциональную структуру союза. Систематизированы основные направления деятельности с распределением на организационное, ревизионное, координационное, издательское, научно-информационное и образовательно-просветительское. Рассмотрены прикладные аспекты образовательно-просветительской деятельности союза с обоснованием идеологической и практической значительности для формирования экономического образования украинского населения.

Ключевые слова: ревизионный союз украинских кооперативов, кооперативное движение, экономическое образование, профессиональное школьничество, кооперативные курсы.

Holubka Mykhailo

**THE ACTIVITIES OF AUDIT UNION OF UKRAINIAN
COOPERATIVES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC EDUCATION
IN WESTERN UKRAINE**

The dynamics of Audit Union of Ukrainian Cooperatives was analyzed, including the number of membership and cooperatives. The organizational and functional structure of the Union was investigated. The main directions of activity were systematized. They cover organizational, auditing, coordinating, publishing, scientific and information, educational and promotional directions. The applied aspects of educational and promotional directions of Union were considered. The ideological and practical importance of the Union for the formation of economic education of Ukrainian population was justified.

Keywords: Audit Union of Ukrainian Cooperatives, cooperative movement, economic education, vocational schooling, cooperative courses.

Постановка проблеми. Ретроспектива дослідження соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель кінця XIX – початку XX століття є дуже значимою. Як правило, до вивчення особливостей розвитку даного просторово-часового періоду вдаються вчені на міждисциплінарному стику економіки та історії. Однак дуже мало вчених, котрі розвивають теоретико-методологічні вчення за напрямками освіти, культури, економіки та порівнюють сучасні процеси з даним періодом, що заклав підвалини нинішнього соціокультурного й економічного розвитку. Більше того, досвід розвитку західноукраїнських земель кінця XIX – початку XX століття є можливістю «реанімації» кращих практик соціального, економічного й культурного характеру, дозволяє поглибити історичну пам'ять, національні традиції та підсилити соціоєднaвчу ідентичність українців.

Особливо значимим є досвід самоорганізації, який багато дослідників даного періоду називають справжнім феноменом. Український народ неодноразово демонстрував цю властивість в обмежуючих умовах, хоча досі до кінця не зумів її проявити, що б виразилось у формуванні високорозвинутого, демократичного суспільства. Початок XX століття на західноукраїнських землях ознаменований потужним впливом та результативною діяльністю громадських структур, які формували економічне мислення населення навколо ідеї кооперативного руху. Оскільки нинішні якісні характеристики економічної діяльності населення залишаються недостатніми, що проявляється вже на рівні формування економічної освіти, вивчення досвіду самоорганізації на західноукраїнських землях початку XX століття є актуальним предметом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Його теоретичну основу формують напрацювання таких вітчизняних науковців, як О. Вербова, В. Вісин [3], С. Гелей [7], З. Гіптерс, С. Злупко, І. Зуляк [11], К. Кондратюк, Р. Попівняк [2], І. Потапюк, Л. Потапюк [9], А. Шайнер [13] та ін., а також польських учених Є. Козакевича, Р. Тожецького (фахівці у сфері українсько-польських відносин), які з різною ретроспективною вимірністю вивчали особливості формування економічної освіти населення в Україні.

Мета статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення досвіду діяльності однієї з найбільш потужних структур на

західноукраїнських землях – Ревізійного союзу українських кооперативів (РСУК) у фокусі впливу на формування економічної освіти населення. Для досягнення поставленої мети бути виконані наступні задачі:

- проаналізувати кількісно-якісні показники розвитку РСУК, зокрема щодо кількості кооперативних одиниць, які формували його структуру, чисельності членства;

- дослідити організаційно-функціональну будову РСУК;

- систематизувати основні напрями діяльності РСУК з їх розподілом на організаційну, ревізійну, координаційну, видавничу, науково-інформаційну й освітньо-просвітницьку;

- розглянути прикладні аспекти освітньо-просвітницької діяльності РСУК з обґрунтуванням ідеологічної і практичної значимості для формування економічної освіти українського населення.

Результати дослідження. РСУК був утворений у період активного розвитку кооперативного руху. З прикладу діяльності товариства «Просвіта», яке було створено ще 1868 року, однак на початку своєї діяльності більшу увагу концентрувало на культурно-мистецьких заходах, РСУК розпочав активну роботу з поширення кооперативної практики. На той час він був найвищою ревізійною та провідною організацією української кооперації на західноукраїнських землях, заснований на підставі статуту від 24 грудня 1903 року, затвердженого рескриптом Галицького намісництва від 19.01.1904 року під назвою «Крайовий союз ревізійний» [1, с. 365; 2, с. 74]. Як пише В. Вісин, існування єдиного українського кооперативного центру РСУК давало значні переваги українцям, зокрема робочі місця інтелігенції, зниження цін на промислові товари та забезпечення економічної самостійності [3, с. 183].

Можна говорити, що основна мета діяльності РСУК була сфокусованою на комерційних кооперативних проектах, які, однак, виконували важливі соціальні функції. У той же час слід більш глибоко розуміти значимість даної організації. З дослідження В. Вісина, у першій половині 30-х років ХХ століття польська влада знищила єдиний інституціональний український поміст, який єднав українців Галичини з рештою українських етнічних земель у Польщі, серед яких ключове місце займала Волинь; тільки українська

кооперація завдяки своєму ревізійному союзу об'єднувала практично все українське суспільство в Другій Речі Посполитій, диференційоване, проте, не тільки політично чи релігійно, але також із погляду стану народної свідомості [3, с. 205]. Отож, РСУК відіграв надзвичайно велику роль в українському націоєднанні. Навіть в умовах, коли ліквідовувались структурні одиниці «Просвіти», він зберігав свою організаційну присутність.

У перші 5 років діяльності РСУК налічував близько 560 кооперативів, лєвова частка з яких були кредитовими (близько 60%). Окрім того, організація охоплювала кооперативи іншої спеціалізації – молочарські, міські споживчі, сільськогосподарські для заготівлі, закупівлі, збуту, іншого типу. РСУК справедливо вважався найбільш потужним кооперативним об'єднанням з центром у Львові, який мав мережу Повітових Союзів Кооперативних (ПСК), що контролювали понад 80% українських кооперативів [4, с. 43].

На рис. 1 відображено динаміку зростання кількості кооперативних одиниць, що входили у структуру РСУК, а також її членства. Одночасно на рисунку простежено основні трансформації в діяльності, що супроводжувались як організаційними, так і функціональними змінами. Варто відзначити, що вагомість діяльності організації дала змогу відновити її існування в «міжокупаційні» періоди. Очевидно, російська окупаційна влада не допускала можливості функціонування такої потужної і проукраїнської організації. Натомість українізований кооперативний рух після 1944 року (на момент ліквідації організації в її лавах перебувало понад 4600 кооперативів) різко втратив свій потенціал. З іншого боку, залишився потужний ідеологічний і знаннєвий ресурс з орієнтацією на проєвропейські цілі, що, мабуть, залишається в історичній пам'яті українського народу до нині, зберігаючи пріоритет західного вектору інтеграції.

РСУК, виходячи зі складної функціональної і територіальної організації, мав специфічну керівну структуру. Основні її ланки відображено на рис. 2. Найбільш знаними провідними діячами кооперативу, які обіймали керівні посади, вважають Костя Левицького, Костя Панівського, Андрія Жука, Остапа, Луцького, Омеляна Саєвича, Івана Филиповича. Це добре знані громадсько-політичні діячі, підприємці, які формували економічну еліту

західноукраїнських земель досліджуваного періоду. Ці постаті донині залишаються взірцем позиції домінування національних інтересів над особистими.

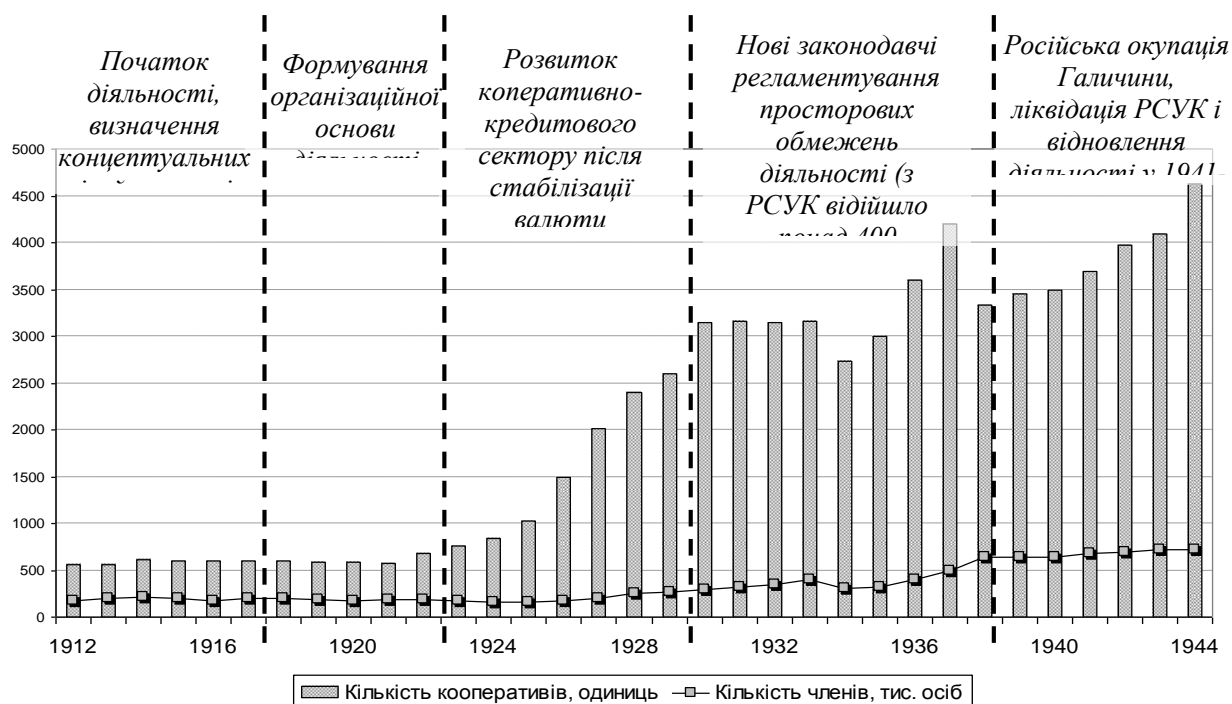

Рис. 1. Динаміка розвитку членства РСУК (розроблено автором за статистичними даними)

Територіальна охопленість і різна функціональність РСУК вимагала розподілу повноважень та відповідальності. Зрозуміло, що ресурс організації потребував постійного наповнення у зв'язку з прагненням керівництва виконати високу задачу – популяризувати кооперативний рух на західноукраїнських територіях як спосіб створення можливостей підвищення добробуту українського населення і формування націоєднаної господарської ідеї. Висока мета вимагала діяльності у різних напрямках, які тісно переплітались, однак виконували свою специфічну роль:

- організаційна діяльність зі створенням кооперативів різної спеціалізації;
- ревізійна діяльність, що передбачала систематичні, законодавчо регламентовані перевірки діяльності кооперативів з організаційним забезпеченням в особі інспекторатів;
- координаційна діяльність, що передбачала співпрацю з

громадськими, у тому числі кооперативними, об'єднаннями інших українських земель, які входили до складу Польщі, а також міжнародними кооперативними організаціями (для прикладу, голова ради РСУК як делегат входив до Державної кооперативної ради у Варшаві [6; 7, с. 180]);

- видавнича діяльність, зокрема видання журналу «Економіст» (1909-1914 роки) та при ньому – місячника «Самопоміч», місячника «Кооперативна Республіка», тижневика «Господарсько-кооперативний часопис», різних книжкових видань;

- науково-інформаційна діяльність, що передбачала організацію і проведення конференцій, зокрема територіальних певного округу за участі представників різних видів кооперативів, розташованих у межах даної території;

- освітньо-просвітницька діяльність, яка включала організацію і проведення кооперативних курсів, професійного вишколу і шкільництва.

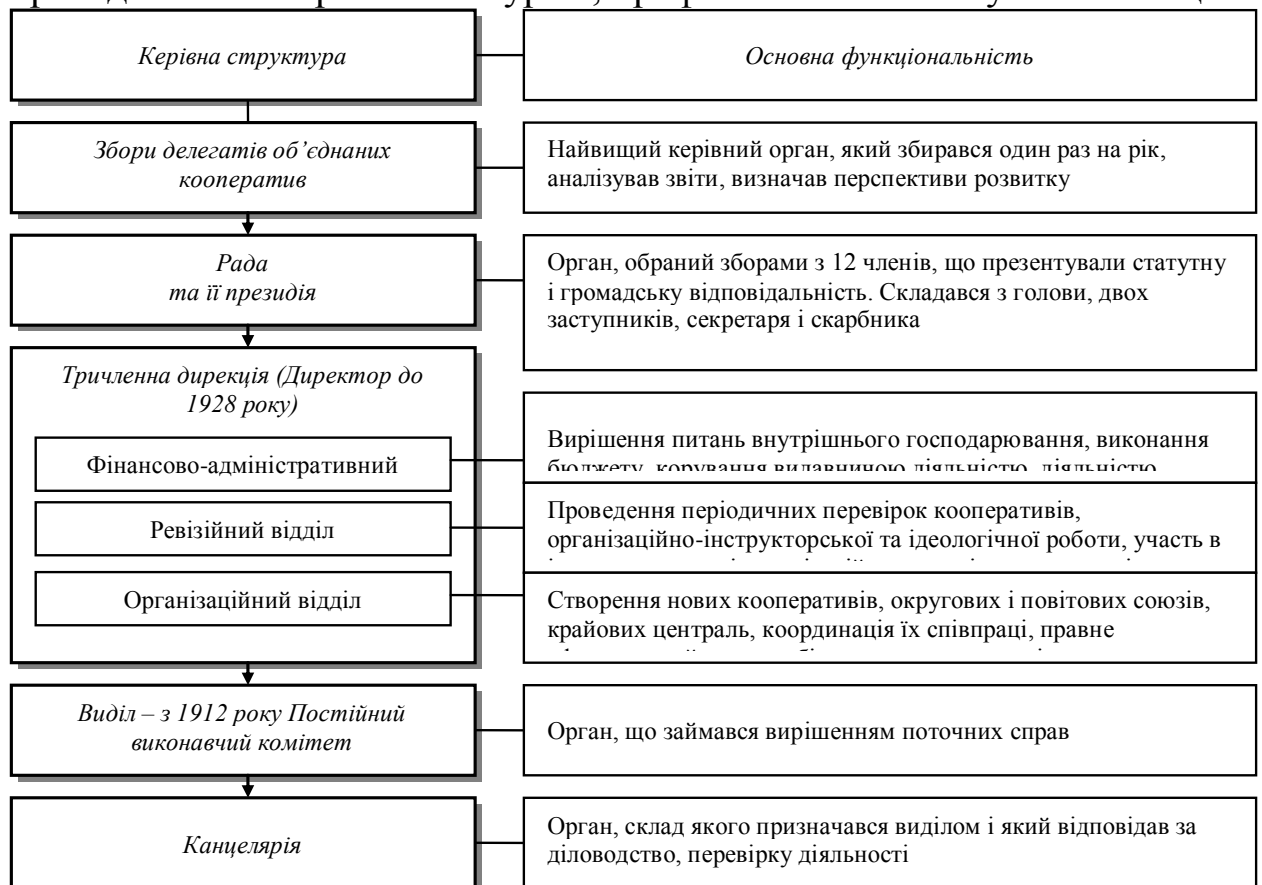

Рис. 2. Організаційно-функціональна структура РСУК (розроблено автором за даними [5])

Центровим напрямом діяльності, безперечно, був організаційний. До кінця 30-х років ХХ століття РСУК став настільки потужним, що підпорядковував понад 3 тис. кооперативних одиниць (див. рис. 1). Це обумовило необхідність створення крайових централей, відповідальних за кооперативну діяльність у визначеній сфері. Для прикладу, коопертиви для загального заupu і збуту входили в структуру «Центросоюз», сільськогосподарські – «Сільський господар», молочарські – «Маслосоюз», кредитові, касові – «Центробанк», споживчі міського типу «Народна Торгівля», жіночі – «Українське народне мистецтво».

З ретроспективної точки зору, важливість вивчення діяльності кооперативного руху та його самоорганізації того часу дуже важливе для сьогодення з погляду виявлення його наслідкової значимості. По-перше, кооперативи забезпечували реалізацію тогочасної європейської стратегії розвитку малого і середнього бізнесу. Його домінантність була продиктована особливостями даного періоду, коли відбувались революційні переміни в організації виробництва, транспорту з поступовою машинізацією усіх процесів. Очевидно, суб'єкти малого і середнього бізнесу були більш мобільними з пристосуванням до нових викликів, а кооперативна форма об'єднання додавала важелів впливу на владні структури і суб'єктів великого бізнесу. По-друге, дуже вагомим наслідковим аспектом об'єднання кооперативів була можливість соціальних ліфтів для ширшої когорти населення. Звичайні громадяни, набуваючи достатній людський капітал, могли реалізовувати свої бізнес-проекти у привабливих для них сферах. Таким чином, освітньо-просвітницька діяльність кооперативних об'єднань, у тому числі РСУК, мала неоціненне як соціальне, так і економічне та навіть культурне значення.

Щоб розуміти таку значимість глибше, розглянемо окремі приклади реалізованих через структури РСУК проектів в економічній освіті. На наш погляд, дуже показовим прикладом освітньо-просвітницької діяльності, з орієнтацією не лише на підвищення рівня професійних знань у суспільстві, але й використання прогресивних її форм, була практика одного з основних централей РСУК «Сільський Господар». Дана організація на конкурсній основі організувала стажування за кордоном. Ті особи, котрі відчували достатній потенціал, могли прийняти участь у конкурсі на обмежене число

місць, які передбачали європейські студії з економіки, кооперативної діяльності. На той час це була неоціненна можливість особистісного розвитку, яка, до того ж, підсилювала інтеграційні взаємодії з європейським економічним простором і соціумом. «Сільський Господар», окрім того, провадив активну діяльність щодо більш традиційних форм освітньо-просвітницького характеру. Основна увага приділялась професійному шкільництву осіб, котрі займались сільським господарством. До інших поширених заходів даної організації слід віднести пропаганду сільськогосподарських знань серед населення, організацію читалень, бібліотек, проведення з'їздів, курсів і виставок, видання тижневика «Господарська часопись», брошур із серії «Бібліотека сільського господаря» [8, с. 10].

З іншого прикладу освітньо-просвітницької діяльності кооперативних централей, що входили в структуру РСУК, була діяльність першого українського кооперативу «Народна торгівля». Дана структура посідала провідне місце в галицькому купецькому світі [9]. Її проекти з розвитку економічної освіти передбачали «українізацію» кооперативного руху. Організація багато уваги приділяла навчанню українського населення вмінь і навиків ведення власного бізнесу, зокрема в сфері торгівлі. Як пише С. Гелей, «Народна торгівля» відіграла важливу роль у справі розвитку українського «третього стану», провідною ідеєю діяльності якого було створення індивідуального крамарства; вона поставила собі за мету навчити українську молодь купецькому промислу і таким способом зміцнити кадри українського купецтва [7, с. 182]. З Інтернет-даних, протягом 1883-1936 років «Народна торгівля» виховала понад 2000 українських фахівців [10].

РСУК підтримував майже всі освітні проекти того часу, які стосувались формування професійних знань українського населення. Для прикладу, починаючи з 1925 року щорічно на базі школи у Милуванні (Івано-Франківська область) за підтримки РСУК проводились курси кооперативного книгознавства і діловодства; як правило, курс тривав близько 10 тижнів та включав фахові кооперативні предмети, історію й теорію кооперації, товарознавство, вивчення основ годівлі тварин, організації контролю за молочністю, ветеринарію, пасічництво, математику, українознавство [11, с. 82].

Основним здобутком РСУК в освітньо-просвітницькій діяльності

було впровадження нового типу кооперативного навчання – вищого кооперативного курсу. Він був започаткований у 1929 рік і передбачав поділ навчального процесу на три триместри – перший присвячувався загальноосвітнім предметам, другий – фаховим з галузевою спеціалізацією (споживчо-господарсько-кредитна та молочарська), а на третьому передбачалось проходження обов'язкової практики; викладацько-педагогічний склад формувався з кооператорів-практиків львівських центральних господарських установ; на кшталт європейських вищих кооперативних шкіл, курс охоплював економіко-кооперативний семінар [12, с. 145; 13, с. 324]. Показово, що здобуття документу по закінченні даного курсу прирівнювалось до проходження навчання в державному закладі.

Цікавою також була практика РСУК щодо проведення так званих вакаційних курсів. Вони відбувались, як правило, в рекреаційно-відпочинкових зонах з тривалістю до трьох тижнів. Поширювалась практика заочного навчання – з метою залучення найбільш зайнятих осіб, що не могли виділити окремих час для навчання в силу своєї постійної комерційної діяльності.

З викладеного огляду можна узагальнити основні форми розвитку економічної освіти на західноукраїнських землях досліджуваного періоду, що були найбільш поширеними в діяльності кооперативів, підпорядкованих РСУК:

1) практично-навчальні:

- проведення кооперативних вишколів, довготривалих і вакаційних курсів – окремо для кооперативних працівників та для осіб, що поки не мають відповідних навиків. Типологія курсових програм охоплювала спрямування на навчання торговців, скарбників, крамарів, книговодів, членів кооперативних наглядових рад, ідеологів, референтів, працівників сфери сільського господарства, інших важливих професійних груп. Проводились також загальні, освітні, кооперативні пропагандистські курси;

- реалізація програм заочного кооперативного шкільництва;

- реалізація програм короткострокового навчання за кордоном;

2) практично-наукові:

- організація, проведення, підтримка наукових заходів навчального, дискусійного характеру;

- видавнича діяльність з поширенням кооперативних, інших

освітніх програм серед населення;

- бібліотечна діяльність з організацією мандрівних бібліотек, фінансуванням чи сприянням пошуку ресурсів на видання різних фахових книг і брошур;

- методична діяльність з поширенням брошур, посібників, довідникових видань з питань розвитку кооперацій, діловодства, комерції тощо;

- організаційно-методична діяльність з формуванням навчальних програм курсів і вишколів, оптимізацією ідеологічних та прикладних напрямів;

3) практично-організаційні:

- відкриття Приватного Коедукаційного Кооперативного Ліцею в місті Львів у 1939 році. Навчальна програма охоплювала 3 роки та була орієнтована на надання послуг професійної освіти особам, зайнятих у кооперативах. Іншим її напрямом було професійне шкільництво, а саме підготовка учнів до вступу до вищих навчальних закладів, які мають здібності до кооперативної діяльності, різних форм господарювання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можна по різному оцінювати значимість діяльності РСУК. Виявлений як вдалий, так і формальний досвід формування економічної освіти населення західноукраїнських земель на зламі XIX і XX століть. На наше переконання, окрім значних практичних наслідкових ефектів, роль РСУК є дуже високою в ідеологічній соціоєднавчій площині. Варто процитувати слова з доповіді Ю. Павликовського 1934 року, який на той час очолював РСУК, що «оконечну мету українського національного кооперативного руху витягує ідея визволення людини; український кооператизм змагає до освободження людини з оков духовної темноти й злиденного отупіння через освободження її з кліщів нужди; український кооператизм виводить сірі народні маси безіменних з'їдачів сухого хліба у ряди повновартних і повноправних громадян; у дружній співпраці зі собою стають вони не тільки ковалями власної долі, а й будівничими долі народу» [14, с. 48]. Такі міркування підкреслюють глибину цілей діяльності організації, яка вболівала за добробут українського народу і прагнула надати йому можливості (знання, досвід) забезпечувати гідний рівень життя собі та своїм близьким. У цьому полягає надзвичайна концептуально-

засаднича вагомість діяльності РСУК, орієнтована на формування економічної освіти українського суспільства з орієнтиром на самодостатність, відповідальність і реалізацію.

Література

1. Історія кооперативного руху. Укоопспілка, Львівська комерційна академія / [Бабенко С. Г., Галюк В. Г., Гелів С. Д., Гончарук Я. Н. [та ін.]. – Львів : Інститут українознавства НАНУ, 1995. – 410 с.

2. Попівняк Р. Б. До питання про історію становлення кооперативів у сільському господарстві / Р. Б. Попівняк, О. І. Шавалюк, І. В. Магійович // Вісник ЖНАЕУ. – 2014. – № 1/2 (43), т. 2. – С. 71-78.

3. Вісин В. В. Кооперативний рух на Волині у другій половині ХІХ – першій третині ХХ ст. : історичний аспект / Дисертація на здобуття наук. ступеня доктора історичних наук : спец. 07.00.01 «Історія України» // В.В. Вісин. – Львів, 2015. – 522 с.

4. Козакевич Є. Розвиток українського кооперативного руху в Польщі (1918-1939 рр.) / Єжи Козакевич // Економічний часопис. – 2004. – № 2. – С. 42-46.

5. Ревізійний союз українських кооперативів : Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/.../Ревізійний_союз_українських_кооперативів

6. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / Ілля Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.

7. Гелей С. Особливості розвитку української споживчої кооперації в Галичині у 20-х роках ХХ століття / Степан Гелей // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність : Зб. наук. пр. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2012. – Вип. 21. – С. 176-188.

8. Потапюк Л. М. Становлення економічної освіти на прикладі діяльності західноукраїнських громад (кінець ХІХ – початок ХХ століття) / Л. М. Потапюк, І. П. Потапюк // Економічний форум. – 2015. – № 2. – С. 5-12.

9. Франко І. Народна торгівля // Зібрання творів Івана Франка : У 50-ти томах. – Київ : Наукова думка, 1985. – Т. 44. – Кн. 2. – С. 284-285.

10. Народна торгівля : Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Народна_торгівля

11. Зуляк І. С. Діяльність господарської школи «Просвіти» у Милованні в міжвоєнний період – важливий чинник поступу української кооперації / І. С. Зуляк // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Гуманітарні науки. – 2013. – Вип. 11. – С. 77-85.

12. Праця семінара економіки й кооперації на вищому кооперативному курсі РСУК // Кооперативна Республіка. – Львів, 1930. – Чис. 4.

13. Шайнер Г.І. Розбудова кооперативного шкільництва в Західній Україні крізь призму педагогічної діяльності К. Коберського / Г. І. Шайнер // Фаховий збірник «Психолого-педагогічні проблеми сільської школи». – Умань, 2015. – С. 320-326.

14. Павликовський Ю. Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху / Юліан Павликовський // Кооперативна республіка. – 1934. – С. 48-49.

1. Istoriya kooperatyvnoho rukhu. Ukoopspilka, L'vivs'ka komertsyina akademiya / [Babenko S. H., Halyuk V. H., Heliv S. D., Honcharuk Ya. N. [ta in.]. – L'viv : Instytut ukrayinoznavstva NANU, 1995. – 410 s.

2. Popivnyak R. B. Do pytannya pro istoriyu stanovlennya kooperatyviv u sil's'komu hospodarstvi / R. B. Popivnyak, O. I. Shavalyuk, I. V. Mahiyovych // Visnyk ZhNAEU. – 2014. – # 1/2 (43), t. 2. – S. 71-78.

3. Visyn V. V. Kooperatyvnyy rukh na Volyni u druhiy polovyni KhIKh – pershiy tretyni KhKh st. : istorychnyy aspekt / Dysertatsiya na zdobuttya nauk. stupenya doktora istorychnykh nauk : spets. 07.00.01 «Istoriya Ukrayiny» // V.V. Visyn. – L'viv, 2015. – 522 s.

4. Kozakevych Ye. Rozvytok ukrayins'koho kooperatyvnoho rukhu v Pol'shchi (1918-1939 rr.) / Yezhy Kozakevych // Ekonomichnyy chasopys. – 2004. – # 2. – S. 42-46.

5. Reviziynyy soyuz ukrayins'kykh kooperatyviv : Vikipediya. Vil'na entsyklopediya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : https://uk.wikipedia.org/.../Reviziynyy_soyuz_ukrayins'kykh_kooperatyviv

6. Vytanovych I. Istoriya ukrayins'koho kooperatyvnoho rukhu / Ilyya Vytanovych. – N'yu-York, 1964. – 624 s.

7. Heley S. Osoblyvosti rozvytku ukrayins'koyi spozhyvchoyi kooperatsiyi v Halychyni u 20-kh rokakh XX stolittya / Stepan Heley // Ukrayina : kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist' : Zb. nauk. pr. – L'viv : Instytut ukrayinoznavstva im. I. Kryp"yakevycha NAN Ukrainy, 2012. – Vyp. 21. – S. 176-188.

8. Potapyuk L. M. Stanovlennya ekonomichnoyi osvity na prykladi diyal'nosti zakhidnoukrayins'kykh hromad (kinets' XIX – pochatok KhKh stolittya) / L. M. Potapyuk, I. P. Potapyuk // Ekonomichnyy forum. – 2015. – # 2. – S. 5-12.

9. Franko I. Narodna torhivlya // Zibrannya tvoriv Ivana Franka : U 50-ty tomakh. – Kyyiv : Naukova dumka, 1985. – T. 44. – Kn. 2. – S. 284-285.

10. Narodna torhivlya : Vikipediya. Vil'na entsyklopediya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : https://uk.wikipedia.org/wiki/Narodna_torhivlya

11. Zulyak I. S. Diyal'nist' hospodars'koyi shkoly «Prosvity» u Mylovanni v mizhvoyennyi period – vazhlyvyi chynnyk postupu ukrayins'koyi kooperatsiyi / I. S. Zulyak // Visnyk L'vivs'koyi komertsyynoyi akademiyi. Seriya : Humanitarni nauky. – 2013. – Vyp. 11. – S. 77-85.

12. Pratsya seminaru ekonomiky y kooperatsiyi na vyshchomu kooperatyvnomu kursi RSUK // Kooperatyvna Respublyka. – L'viv, 1930. – Chys. 4.

13. Shayner H.I. Rozbudova kooperatyvnoho shkil'nytstva v Zakhidniy Ukraini kriz' pryzmu pedahohichnoyi diyal'nosti K. Kobers'koho / H. I. Shayner // Fakhovy zbirnyk «Psykhologo-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly». – Uman', 2015. – S. 320-326.

14. Pavlykovs'kyu Yu. Pryroda, meta i svitohlyad ukrayins'koho kooperatyvnoho rukhu / Yulian Pavlykovs'kyu // Kooperatyvna respublika. – 1934. – S. 48-49.

Рецензент: Балджи М.Д., д.е.н., професор, зав. кафедри економіки та управління національним господарством Одеського національного економічного університету

22.04.2016